

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

Дяченка Олександра Васильовича

за темою: «Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в контексті відновлення економіки України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність обраної теми дослідження

Обрана тема дисертаційного дослідження Олександра Васильовича Дяченка «Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в контексті відновлення економіки України» є надзвичайно актуальною та своєчасною з наступних причин.

Промисловий сектор є ключовим елементом економічної системи України, який зазнав значних руйнувань та втрат внаслідок військової агресії. Його ефективне відновлення, модернізація та забезпечення стійкого розвитку є передумовою для загального економічного зростання, створення робочих місць та зміцнення економічної безпеки держави.

В умовах інтеграції України до європейського та світового економічного простору, а також післявоєнного відновлення, промислові підприємства зіткнулися з посиленою конкуренцією. Підвищення їхньої конкурентоспроможності є критично важливим для забезпечення експортного потенціалу, заміщення імпорту та залучення інвестицій.

Процес відновлення економіки України вимагає розробки та впровадження нових, адаптивних організаційно-економічних механізмів, які враховують специфіку воєнного та повоєнного періодів, зокрема: безпекові ризики та необхідність забезпечення стійкості роботи; трансформацію логістичних ланцюгів та ринків збуту; нестачу інвестиційних ресурсів та кваліфікованого персоналу.

Існуючі теоретичні підходи до управління конкурентоспроможністю часто не повною мірою відображають реалії функціонування промислових підприємств України в умовах військової агресії та подальшого відновлення. Існує нагальна потреба у розробці комплексного, системного та практично орієнтованого механізму, який може бути використаний управлінцями для прийняття ефективних рішень.

Таким чином, дослідження, спрямоване на розробку та обґрунтування організаційно-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств саме в контексті відновлення економіки України, має значну наукову новизну та високу практичну цінність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Дяченка Олександра Васильовича, оцінюється як високий і достатній, що відповідає вимогам до робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Обґрунтованість досягається за рахунок системного підходу, поєднання теоретичного аналізу, розробки власних науково-методичних інструментів (визначення, механізм, методика оцінювання, модель) та їхньої практичної апробації.

Обґрунтованість є високою. Дисертант не просто відтворює класичні підходи, а формує нове, унікальне для сучасного українського контексту визначення, яке: включає категорію відтворення економічного потенціалу, що є критичним в умовах відновлення та на відміну від класичного фокусу виключно на здатності витримувати конкуренцію; акцентує на адаптивності до зовнішніх викликів, зокрема пов'язаних із війною та післявоєнним періодом. Це відображає актуальні виклики та підвищує практичну значущість концепції.

Визначення організаційно-економічного механізму обґрунтовано як сукупність трьох взаємопов'язаних складових (організаційної, економічної, інноваційної), що відображає системний характер управління конкурентоспроможністю. Включення відновлення та розвитку поряд зі стабільним функціонуванням також підвищує релевантність OEM до поточної економічної ситуації в Україні.

Чітко обґрунтовано необхідність інтегрованих моделей, які поєднують кількісні та якісні методи, а також врахування внутрішніх та зовнішніх чинників. Це відповідає вимогам сучасної економічної науки.

Досліджено досвід різних груп країн (лідерів: Швейцарія, Данія, Ірландія; та країн з проблемами: Польща, Угорщина, Болгарія). Обґрунтовано, що успіх залежить від цифрової трансформації, стабільного інституційного середовища та інфраструктурного забезпечення.

Висновки щодо адаптації є логічними: підвищення конкурентоспроможності України має базуватися на комплексному узагальненні європейського досвіду, активізації приватного капіталу та інституційних чинниках (дерегуляція, податкове середовище).

Детальний аналіз діяльності ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» (КВБЗ), включаючи фінансові показники (прибуток/збиток 2022-2023 рр., обсяги реалізації) та виробничі досягнення (зерновози, пасажирські вагони), забезпечує емпіричну базу для подальших розрахунків.

Розрахунок інтегрального показника (Пункт 6): Практичний розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності для ПАТ КВБЗ на основі авторської методики є ключовим елементом обґрунтування. Це доводить практичну придатність запропонованого методичного інструментарію.

Дисертант обґрунтовано відмовляється від використання лише одного методу (індексного, регресійного, нейромережевого) через їхні обмеження. Замість цього він пропонує гібридну економіко-математичну модель, яка: інтегрує індексний підхід (для зрозумілості); використовує машинне навчання (для точності прогнозування); включає сценарний аналіз на основі імітаційного моделювання (для оцінки наслідків рішень).

Рекомендації щодо запровадження сучасних інструментів (цифровізація, механізми державно-приватного партнерства (ДПП)) та розробка програми реалізації інтегральної моделі (Пункт 7) є практично значущими та логічно впливають із результатів проведеного аналізу та моделювання. Вони спрямовані на зниження ризиків та прискорення відновлення.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані використанням сучасних методів економічного аналізу, власною розробкою концептуального апарату (авторське визначення, OEM), розрахунком інтегрального показника, а також розробкою та апробацією гібридної економіко-математичної моделі на прикладі машинобудівного підприємства. Низький рівень розробленості проблематики, про який йдеться у висновках, був успішно подоланий автором шляхом запропонованих ним нових наукових результатів, які мінімізують зазначені ризики.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації Дяченка Олександра Васильовича, підтверджується такими елементами.

Використання системного, структурно-функціонального, економіко-математичного (зокрема, гібридного моделювання), а також методів експертних оцінок та SWOT-аналізу. Такий підхід забезпечує багатоаспектне вивчення проблеми та об'єктивність оцінок.

Достовірність підтверджена ґрунтовним аналізом фінансово-економічної діяльності реального промислового підприємства (ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод») та використанням актуальних макроекономічних даних.

Практична придатність і достовірність методики оцінювання та гібридної економіко-математичної моделі доведена через розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності на прикладі досліджуваного підприємства.

Результати отримані на основі критичного переосмислення існуючих теоретико-методичних підходів, що дозволило обґрунтувати необхідність нових, адаптованих до умов відновлення економіки, рішень.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні концептуальної моделі підвищення конкурентоспроможності промислових

підприємств у контексті відновлення економіки України та отриманні низки результатів, які можна згрупувати наступним чином.

Уперше обґрунтовано та розроблено:

- авторську модель підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування. Новизна моделі полягає у її гібридному характері та інтеграції елементів: індексного підходу (для забезпечення зрозумілості), інструментів машинного навчання (для високої точності прогнозів) та сценарного аналізу на основі імітаційного моделювання (для оцінки наслідків управлінських рішень). Це дозволяє створити адаптивну багаторівневу систему, яка не лише оцінює поточний стан, але й формує сценарні прогнози для своєчасного коригування стратегії розвитку;

- програму реалізації інтегральної моделі конкурентоспроможності машинобудівних підприємств. Розроблений програмний комплекс є практичним інструментом, що забезпечує прозорість розрахунків, інтеграцію даних з різних джерел, підтримку сценарного планування та оцінку ризиків. Його новизна полягає у перетворенні теоретичної моделі на практичний засіб підтримки ухвалення стратегічних управлінських рішень у машинобудівній галузі України.

Удосконалено:

- понятійно-категорійний апарат конкурентоспроможності промислових підприємств. Авторське формулювання конкурентоспроможності удосконалене шляхом включення критично важливої для сучасного українського контексту категорії «відтворення економічного потенціалу» (на відміну від класичних підходів, що фокусуються лише на ринковій здатності) та акценту на «адаптивність до зовнішніх викликів, зокрема пов'язаних з війною та післявоєнним періодом»;

- визначення організаційно-економічного механізму конкурентоспроможності промислових підприємств. Визначення удосконалено шляхом чіткої структуризації та включення до його складу трьох взаємопов'язаних елементів: організаційної, економічної та інноваційної складових. Сутність механізму акцентується на забезпеченні не лише стабільного функціонування, але й відновлення, розвитку підприємств;

- теоретико-методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності. Удосконалення досягнуто через розроблення авторської методики удосконалення інтегрального показника конкурентоспроможності. Новизна полягає у тому, що в цій методиці вибір індексів та показників забезпечує відображення усіх трьох складових організаційно-економічного механізму, гарантуючи комплексність та системність оцінювання.

Набули подальшого розвитку підходи до класифікації факторів впливу на ОЕМ конкурентоспроможності. Класифікація факторів доповнена новою, актуалізованою групою «посткризових відновлювальних факторів». Ця група охоплює такі критичні чинники, як доступ до державних та міжнародних програм фінансової підтримки, пільгове кредитування, відновлення

логістичної інфраструктури, сприяння відбудові та підвищенню стійкості виробничих потужностей.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому

Дисертація Дяченка О.В. є самостійним та завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному науковому рівні. Дисертація характеризується ґрунтовністю, високим рівнем теоретичного узагальнення, самостійністю наукового пошуку, творчим підходом до розв'язання наукових проблем. Достовірність одержаних результатів підтверджується логікою проведення досліджень, яка структурно представлена в змісті дисертації.

Основні положення і наукові результати дослідження опубліковано у 7 наукових працях, з яких 1 – у виданнях що індексуються в науково метричній базі Scopus, у 3 – у наукових фахових виданнях України та 3 публікацій апробаційного характеру в інших наукових виданнях.

Значення дослідження для науки і практики та напрями його використання.

Результати дисертаційного дослідження Дяченка Олександра Васильовича мають значне теоретико-методологічне та практичне значення для розвитку економічної науки та підвищення ефективності управління промисловими підприємствами, особливо в умовах відновлення економіки України.

Удосконалення визначень конкурентоспроможності промислових підприємств та організаційно-економічного механізму, що включає категорію відтворення економічного потенціалу та акцентує на адаптивності до воєнних викликів. Це розширює сучасну економічну теорію управління та конкуренції в умовах кризової економіки.

Розроблення гібридної економіко-математичної моделі (індексний підхід + машинне навчання + сценарний аналіз) створює нову методологічну платформу для оцінювання та прогнозування конкурентоспроможності складних виробничих систем.

Подальший розвиток класифікації факторів впливу через введення групи «посткризових відновлювальних факторів» сприяє формуванню адекватних наукових підходів до дослідження промисловості в повоєнний період.

Розроблений організаційно-економічний механізм та програма реалізації інтегральної моделі можуть бути використані управлінським персоналом промислових підприємств (зокрема, машинобудівних) для системного аналізу, оцінки ризиків та стратегічного планування заходів з підвищення конкурентоспроможності.

Гібридна модель дозволяє менеджерам оперативно отримувати сценарні прогнози щодо впливу інвестиційних, інноваційних чи організаційних рішень на інтегральний показник конкурентоспроможності,

що є критичним для підприємств, які прагнуть відновлення та інтеграції у міжнародні ланцюги вартості.

Таким чином, дослідження надає як теоретичну основу для подальших наукових розробок, так і практичний інструментарій, готовий до безпосереднього впровадження у практику управління українськими промисловими підприємствами.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Незважаючи на високий рівень достовірності, наукової новизни та практичної цінності дисертаційної роботи Дяченка Олександра Васильовича, деякі положення можуть стати предметом наукової дискусії, а також викликають необхідність сформулювати низку зауважень щодо структури та змісту.

1. Визначення конкурентоспроможності промислових підприємств, запропоноване автором, є інноваційним, оскільки включає категорію «відтворення економічного потенціалу», однак є дискусійним, виходячи з питання чи є концепція відтворення (тобто відновлення, регенерації та нарощування потенціалу) необхідним, але не завжди присутнім елементом конкурентоспроможності, чи вона є її необхідною та інтегральною суттю? У класичному розумінні конкурентоспроможність розглядається як здатність ефективно функціонувати тут і зараз на ринку. Включення відтворення, яке більше стосується стратегічного розвитку, фінансової стійкості та здатності до відновлення (репарації), є, безперечно, актуальним для України, але потенційно може розмивати межі між поняттями «конкурентоспроможність» та «сталий розвиток/економічна стійкість». Виникає питання: чи не є «здатність до відтворення» лише одним із факторів, що впливає на конкурентоспроможність, а не її невід'ємною частиною?

2. Автором вперше обґрунтовано та запропоновано гібридну економіко-математичну модель, що поєднує індексний підхід, машинне навчання та сценарний аналіз. Однак використання інструментів машинного навчання (зокрема, нейромережових компонентів) вимагає значних обсягів якісних та репрезентативних часових рядів даних для навчання, верифікації та забезпечення високої точності прогнозів. В умовах війни, економічної турбулентності та значних структурних змін (особливо в машинобудуванні, де можливі руйнування або зміна асортименту), збір таких великих, стабільних та однорідних даних є надзвичайно складним. Дискусійним є питання: чи не переважають проблеми, пов'язані з якістю та обсягом вхідних даних в українських реаліях, теоретичні переваги, які забезпечує складний інструментарій машинного навчання, порівняно з більш традиційними, але менш вимогливими до даних, економетричними моделями?

3. У другому розділі дисертації запропоновано авторську методику удосконалення показника конкурентоспроможності, де інтегральний показник визначається за відповідною формулою, а ваговий коефіцієнт

визначається методом експертних оцінок або аналітично. Незважаючи на те, що дисертантом проведено розрахунок інтегрального показника для ПАТ КВБЗ, в роботі відсутня достатня методична або практична деталізація процедури визначення цих вагових коефіцієнтів, особливо у випадку використання методу експертних оцінок (яка кількість експертів, критерії їхнього відбору, механізм узгодження думок). Це знижує відтворюваність та об'єктивність запропонованої методики для широкого кола практиків і потребує чіткішого обґрунтування або прикладу застосування більш складного, ніж рівномірний, розподілу ваг.

Загальний висновок

Наукові результати проведеного дисертаційного дослідження Дяченка Олександра Васильовича на тему «Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в контексті відновлення економіки України» надали можливість авторові сформулювати цілісні висновки та пропозиції теоретичного, методичного та прикладного характеру.

За актуальністю обраної теми, ступенем наукової новизни (яка полягає у розробці гібридної економіко-математичної моделі та оновленні понятійного апарату), обґрунтованістю наукових положень та практичною цінністю одержаних результатів, дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» повністю відповідає вимогам: Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами); Наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами); Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами).

Дяченко Олександр Васильович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка».

Заступник завідувача кафедри
управління бізнесом Навчально-наукового
інституту управління, економіки та бізнесу
ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління
персоналом»,
к.е.н., доцент

А.І. Козлова